This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ दूतघटकाव्यप्रारंभः ॥

॥श्रीजगदीशायनमः॥ अथ प्रस्तावलीप्रारंभः॥

Accession No: -~~3134~~ M1298
Title :- दूतघटकाव्य सटीक
Author :- वि. : प्रस्तावलेखक सटीक :
(भाति, जीर्ण भंगुर विछीन्न)
पत्रे :- 17
Subject → काव्य.

KKSU LIBRARY
RAMTEK
441106
M-1298
Dist Nagpur

Checked 2012

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ओंश्रीगणेशायनमः लक्ष्मीवनूकुलकुरसरणादहीनदूधकूलमःपा
पडीलाडूढोकलघीविऽोछनवडीखानोवुदोलीरुचिः मड्डाभार खेडनोवि
विभुनाडीरावसातुल्यमोसासेडालितडिन्निभोगवसनोव्याःसवकंमार
वानू १ अस्यार्थः हेलक्ष्मीवनू त्वंमांसेवकंअव्याः अवरक्षणो रक्षे
कथंभूतस्त्वंकुतकूः कुतेकोः पृथिव्याः डः अवनरक्षणायेनामोकुतकूंकि
रिचरिश्रियविभवीमुप धायाणेत्यूठिकृतेडजातेपु०क०त्वे अस्रः स
यतेडत्यद्यतेअसोसूःनसूः अस्रः पु०कं०त्वं रणादहीनू रणसंग्रामेददती
तिरणादाः शत्रवस्तानूहिनस्तीतिरणादहीनू शत्रुहाइत्यर्थः पु०क०त्वे
डूधकू डुः डुःखेपापंपारितापंवादहतीतिडूधकू पु०त्वे० लमः लमाअस्या

स्तीतिलमः उलयोरभेदत्वात् पापल्लीः उक्तंच ववयोर्डलयोश्चैवरलयोः
शसयोस्तथाअभेदमेववांछतियेलेकारविदोजनाः १ लूच्छेदने पापेलु
नातीतिपापल्लीः लवनंलूः पापलूः पापंचल्वंकरोतीतिपापल्लीलत्करो
तीतिलदाचष्टेडतिणिचि णिचिठिलोपः सुप्यजातौणिनिस्ताछी०ल्प
डतिणिनिः पु०त्वं डलोढ डलायांपृथिव्यांअठतीतिडलोढ पु०त्वं वि
विभु नाडुढः वीनांपक्षिणांविभुर्गरुडस्तेनोढः पु०त्वे० अकलघीः
अकेडुःखेलंघयतीति अकलघीः पु०त्वं० अवगतंलोछनंयस्यसः
अवलोछनस्तस्यसंबोधनेहेअवलोछन अपोपसर्गस्यकारलोपः॥ ८
ववयोरभेदः बली बलमस्यास्तीतिबली पु०त्व० खानावुदालीरुचिः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

खे आकाशे अनंतीति खाजाः गगनचराः येऽंबुदाः तेषामालीपंक्ति
स्तस्याः रुगिवरुकूयस्यासौ घनश्यामइत्यर्थः पुंस्त्वं मल्लाशाकर
खेउनः मल्लाश्चाणूरादयस्तेषां आशाइछास्तासां आकरः समूह
स्तंखेउयतीति मल्लाशाकरखेउनः मल्लेछासमूहनाशकइत्यर्थः
हलीगवस हलीरहलीरसागरे आसमंतात् भावेनवसतीतिहलीगवसः
धनेहे हलीगवसः हेअतुल्य नास्तितुल्योयेनतस्यसंबोधने कः
मां सासु असवः प्राणास्तैः सहवर्तमानं पुनः कीदृशंस्त्वं अस्ति
त्रिभंगवसनः अंगंचवसनंचअंगवसने अस्तिश्चतत्रिचअस्तित्रि
तौ तयोर्निभेवनिभायस्यासौअस्तित्रिन्निभेअंगवसनेयस्यासौअ

स्तित्रिन्निभांगवसनः पुनः किं सारवान् सारोबलमस्यास्तीतिसा
रवान् पालनसमर्थइत्यर्थः खोठीछाशिपलेहपापडवडीष्यारोउभाजी
गणो यमकोनिमिषीवबुकुलचूरणाध्यायंतियोयोगिनः कालो
भीलकरालभूखलमहादैत्यैद्रमाषोथिनी सासास्यरसालवाघ
हृतयेस्त्वाकर्णमोठीचिरं २ अस्यार्थः साकर्णमोठीचासुडालवाघ
हृतयेचहरणायुस्तान् अस्तु किंसा असूकोपःतस्यरसालेनसहवर्त
मानाइति तथातनश्वासास्यरसेतिप्राप्तेतिइतिचेचपिमाषमर्षीकुर्याछं
दोभंगःस्यजेजिरामितिवचनात्न ह्रस्वत्वं तथाचकुमारसंभवेरतिइतिप
देषुकोकिलालापितिश्रायोःसंज्ञाछंदसीवबुकुलमितिबकुलग्रहणाद्वा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

रुस्रभयाद्वा अस्रयतीत्यस्रयः क्रोधावगाढः तस्यरसेनसहवर्त्तनेइति अतएव
कालेतिकालाः रुग्मावर्णाऽभीलाभीषणास्तेभ्योपिकरालीअतिरौद्रइत्य
र्थः भुविखलाः दुर्जनाःतेचतेमहादैत्यैर्द्राक्षतेषामप्युन्मथनेतमर्थयंतीत्येवं
शीलातपायोवकुलचरणाकुलस्थानाः योगिनोध्यायंति तथायभ्रक्रोग
णाःयस्याःसेवक्रोगणाःयत्प्रसादादनिमिषावदेवराजइवबर्त्तते इतिवाक्यशो
षे तमेववित्तिनष्टि खाठीतिरेवियतिअटतीति खाठी इच्छायाअश्नाती
ति इच्छाशी पलेआमिरेवइच्छासृहायस्येतिपलेहः तथाउलयोरेकात्वात्
पापंलुनातीतिछिन्नत्तीति अन्येभ्योपिदृश्यतइतिः ववयोरत्यैवऐक्य
त्वात् वल्लमस्यास्तीवल्ली तथाईर्ष्यपाअन्येभ्योपिरोचिलोलाभजतेर्

लिसचासौसचइतिकर्मधारयः २ सूदाराउ पाडिमेखलनठीकछोटजानूवि
भ्रतीपूलारेभरोननीलजसंभानागीवपातालगा खाधोसावजकान्तियाहरि
णाआधेःसमंपाडिलामामोघोचेरवाद्यमारणा पदंमदाकिनीवःक्रियात् ३
उलपानिहरितनृणानितेषामालिःपंक्तिःसैवमेखलाकोचिर्यस्यास्तद्विधात
ठीभूगुर्यस्याःसातथाकछेजलप्रायप्रदेशोउटजानूपर्णकुठीःविभ्रतीविभ्रणा
तथाभूतासर्व्वतःपावनातथारेभराणारेभःसदृंरात्यंगीकरोतीति रेभरासब्दा
मुखरेत्यर्थः तथालीनाएकतांगतानीउजानोपत्रस्थानांहंसचक्रवाकादीनां
संभापरिषत्यस्यांसा तथाखात्अंबरात्अधः नागीवपन्नगीवपातालगाभ
वतीत्यर्थः अतोब्रह्माचकालयारिःश्रीहरिश्चहरिणाग्याधोमहादेवश्चतैःसमे

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सहैवयुगपदित्यर्थः पाटितावगाढेत्यर्थः। तथासामामीयन्तरतिमानाढिरुद्धा
इत्यक्ताशून्येत्यर्थः तथाश्रमोघःश्रोतॄणांमोक्षफलदः उच्चरोपिश्रोतोघनि
रपिपस्याःसा तथाएवंगुणविशिष्टाअसौमंदाकिनीहेसूदाराःसुतरामुदा
रावःयुष्माकंददातिइतिशेषं अघवारणोनारायणस्तत्पदमवस्थितिंक्रिया
तू करोतु यदावोयुष्माकंअघवारणपदमघवारणसमर्थनेत्यर्थः २ येन
धक्तमनोभवेनबलिजित्कायःपुराखीकृतोयोगंगोचदधेधकरोयोवहिपत्र
प्रियःयस्याहुःशशिमच्छिरोहरइतिस्तुत्यैचनामामराः सोव्यादिशभुजंग
हारबलयस्त्वांसर्वदोमाधवः ४ अस्यार्थः त्वांसर्वदासउमाधवोऽव्यात्र
क्षतु सकः येनबलिंजितवानितिबलिजित्विष्णुः तस्यकायःशरीरंपुरा

त्रिपुरवधेस्त्रीकृतःअस्त्रत्वेनसंपादितः उत्कंचपुष्पदंतेन रथचरणपाणिः
शारङ्गीति किंभूतेनधक्तःमनोभवोमारोयेनधक्तोदग्धःमारः कंदर्पोयेनसः
पुनःसःकःयःगंगोदधे किंभूतःअंधकनामादैत्यस्तस्यांतकरः पुनःसः
कःयोवहिमधूरणवपत्रेरथोयस्यसःस्कंदःप्रियोयस्य पुनःस्तुत्यैर्यंयस्यना
मश्चमरादइतिआहुः इतीतिकिंहरइतिकिंभूतः शशिमच्छिरः शशिरक्षि
यस्मिन्ननलादृङ्शिरोयस्य ततःकर्मधारयः हाराश्चबलयानिचहारबल
यानिदृष्टाश्चतेभुजंगाश्चदृष्टभुजंगादृष्टहारबलयानियस्यसः दृष्टाबलभा
भुजंगाःकंठभूषणंवलयंकठकंबाहुभूषणंइत्यर्थः यद्वादृष्टानिभुजंगाएव
हारबलयानियस्येति अथहरिपक्षे सर्वदेतीतिसर्वदःसःमाधवोलक्ष्मी

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पतिः मालक्ष्मीः तस्याः धवः माधवः धवः भर्त्ता इतिविग्रहः नामख्यात्
सः कः येनभवेनेत्युत्पन्नमात्रधृतविग्रहेणोत्यर्थः अथवा अभवेनेतिघोरसं
सारसागरे प्राक्तनकर्मानुसारेणानविद्येतभवोजन्मतस्यसः तेनकृष्णोत्ती
र्णाधृतविग्रहइति पु०सकः येनामृतविभागार्थंरुद्रतोषार्थंवावलिजिच्चासौ
कायश्चेतिपुरास्त्रीकृतः स्त्रीभावंप्रापितः मोहिनीरूपाकारा पु०सः क
यः अगोवर्द्धनंगोपृष्ठीचदधे पु०सः कः यः अधेअगाधेजलेतयंगृ
हंकरोतीतिविग्रहेजलशायीति अधेअगाधंकंजलंतयंगृहमित्यनेन
कार्यध्वनिमंजयौ पु०सः कः योवहिर्णोमयूरस्यपत्राणिवहौर्णि
पिछानिबलभानियस्यसः पु० अमरायस्यनामइति आहुः इतीतिकिं

शशिमच्छिरोहरइति शशिनंचेंद्रमश्नातीतिशशिमद्राहुः तस्यशिरोहर
इति तथादृष्टभुजंगहा दृष्टःभुजंगहागुरुर्योयस्यसः तथाश्रारेसुदर्शने
वलयंयस्यसः यद्वाखलयः खेपरब्रह्मणिलयोयस्य ४ गोकर्णराजाभ
र्णोयदीयंयेनाग्रहयादजमाददाहु कुंभेन चूडामणिरादिगंतात्पाया
दपायाद् गौतमनाद्दः ५ अस्यार्थः उःशिवः कुधरणीश्चपायान्नाग्रा
त् अवतु सःकः गोकर्णः सर्पः तेषांराट्स्वामीवासुकीःयदीयंआभरणं
भूषणं हयतेनहृयंगोरिंदंगयंचनद्रव्यंचगयहयं गयद्रव्यमनीतिगयह
यात्वन्हिर्यस्यशिवस्येतिस्यं बकस्यतृतीयनेत्रोस्यवन्हिःसः अजंमदनं
आददाह कोभावःयस्यत्रंबकस्यतृतीयनेत्रोत्थःगयहयाद्वन्हिःमदनंके

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दर्पेभस्मीचकारेत्यर्थः किंभूतःभानामृत्ताणामिनःस्वामीचंद्रःसएव
चूडामणिर्यस्यसः चूडामणिर्मुकुटरत्नं तथा अगजात्मजापार्वती अद्वैवा
यस्यसः आदिगेतास्वाद्यादिति पूर्वदिग्नामेतः दिगेतः दिगेतमर्यादीकृत्ये
त्यादिगेतंतस्माद्यिति ५ योयोमाहिनगोहरीपगोयुग्मेःकगृध्रोपमीर्भ
मर्भवंसुकीरमारतरसोनाभ्याब्रुहासीनकः स्वोसच्चस्वनम्यपत्सत्तिलजो
वद्विस्वपोशद्दौरद्योगद्यसिवाउघादमृतरःपायात्सवःकंदभाः ६ अस्वा
र्थः कंजलेददतीतिजेकंदामेघास्तेषांभारइवभायस्यसःकंदभाःश्रीकृष्णो
वोयुष्मान् अघात् पापात् पायात् रक्षतु सःकः योयोमाहिनगः योमा
योपत्तिणांद्वनोगरुउत्तेनगछतितथा अक्रूःईदृअहरीदृश्रीसूर्यःउदुप

पश्चेद्रःतौगोयुग्मंनेत्रद्वयंयस्यसः तथाकुविश्वंभराअगाग्रियः नीधरतीति
तथाअपगताभीर्भयंयस्मात्सः तथा पुंकः भीमर्भर्यसुकीरितिपाठेऋ
भूणांदेवानांअरयऋभ्वरयः भीमाश्चतेऋभ्वरयश्चऋअरित्यरभीमर्भर्यः
भीमर्भरीणांअसूनप्राणान्कीरतीतिसःभीमर्भर्यसुकीः समवाअमराश्च
तेषामरयःदैत्याःभीमाश्चतेसभ्वरयश्चतेषामसून्लुणातिकर्तेवराद्यियो
जयतितथा रोहितिरिकलोपः तथारमालक्ष्मीस्तस्याःरतेरसोयस्यसःरतेकी
डायांरसोआसक्तिः तथाअम्बुरोहनीतिअब्रुटकमलेनाभावब्रुहिआसी
नःकःब्रह्मायस्येति तथादिविस्वर्गेसीदतीतिद्योषदःतेषांचम्वासेनया
अवनम्यंअभिवंदितंपत्सत्तिलंजंचरणकमलंयस्यसः तथावाद्यौसाग

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

रस्वपिति तथाऽशनामदूचित्वोरादोषोभुजाः यस्येतितथा आद्यः अना
दिरित्यर्थः गदीगदाधरः असिंसदृंवहतीतितथाऽमृतंमोदंददातीति दृ
गौरीस्तनोभूधरजाहिनाथःपत्रंतृतीयंदपितोपवीतं यस्यांबरंदृादशलोचनो
लःकार्ष्णिसुतः पातुसदाशिवोवः ७ अस्यार्थः दूरान्वयोयं सदाशिवः
वःयुष्मान्पायादित्यन्वयः सःकः यस्यगोःवृषभःपत्रंरथःतथा ईतृणं
तृतीयंयस्यभूधरजाभार्यादपितायस्य तथाउपवीतमहिनाथःशेषःयस्यसः
तथा अंबरेवस्त्रंकार्ष्णिर्गोयस्यसतथादृादशलोचनालःकुमारःसुतोय
स्यसःपृथगान्वयः ७ किशोरानगजायुक्ताबार्चवीश्वरगोजगाः शोवोद
दतुकाजेशावैदलास्वर्धुनीधराः ८ केशब्रह्माणीब्रह्मपत्नीचमारमाच

नगजागिरजाचलाभिर्युक्ताः तथावाचेहंसः वीश्वरःखगेश्वरः गोजः वृषभः
तैर्गच्छंति तथावेदाश्चरत्नापृथ्वीचस्वर्धुनीस्वर्नदीचलाःधरंतिएवंकाजेशाः कश्च
अजश्चरेशश्चतेवःयुष्माकंक्लेशंखंददतु ८ सुरारिरिपुभृत्यस्यपितास्यचवाहन
श्चेत्यादिविहीनस्यतस्यकांतास्थिराभव ९ सुरारिःरावणःतस्यारिः [redacted]
श्रीरामःतस्यभृत्यःसेवकःहनुमान्तस्यपितावायुःतस्यवाहनंहरिणाः तस्यो
त्यादिविहीनस्यत्वनुस्वारस्येत्यर्थः ततश्चहरिरितिजातं तस्यकांतालक्ष्मीलक्ष्म
ल्मीमन्महेस्थिराभवेति ९ उत्तमबल्लीरिपुजाकन्यासाकन्यायस्यवल्लभा तस्य
हारिपुस्वामीतस्यकांतास्थिराभव १० उत्तमबल्लीनाद्येननागवल्लीतस्यरिपुःहि
मारुतयः तस्यकन्यापार्वतीतस्याःस्वामीरुद्रःतस्यहारःसर्पःतस्यरिपुःगरुडः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्तस्यस्वामीश्रीकृष्णःतस्यकांतारमासामद्रहेस्थिराभवेति १० आसादय
तियद्रूपेकरेणुःकरेणौविना तत्रेभवतुराजेंद्ररूपमक्षयमक्षयं ११ करेणोः
ककारेरेफणाकारेविनाकरेणुरित्येवयद्रूपेआसादयतितत्रेअक्षयेभवतुआ
युरित्यर्थः ११ घनघनाघनकोतिघनोघनुद्दनुनपुंजमिनाब्जिनेगोविंदः सक
मलोपिनद्रोद्दसमंक्रियामिहविलोकयितुंचसकर्तृकं १२ अस्यार्थःघनःसो
द्रःसचासौघनाघनःपर्जन्यस्तुघनइत्यभिधानात् तस्ययाकोतिरुद्दतघनः
सुंदरःघनश्यामइत्यर्थः तथाअघनुत् अघहंता तथाद्दनःसूर्यः अब्जिनः
सोमः तावेवगावौनेत्रयुगेयस्यसः तथाविनागरुडेनगछति तथाकमल
यालक्ष्मासहवर्त्ततइतितथा अःविष्णुःरामावतारेश्रीकृष्णावतारेचदनु

८

नपुंजंदैत्यनिचयंअपिनद्रचूर्णितवान् पिष्टसंचूर्णे अत्रश्लोकेमकर्तृकांकर्तृमा
नोक्रियांक्रियापदंविलोकयितुंलातुं अर्हसमंअर्हविधेदासीतिश्लोककर्त्रीप्रति
ज्ञांकरोति १२ बधनान्मोचितोयेनदैत्यसूनुतनूभवः तमनोगकरमहंश्रीअंराधा
द्दतेभजे १३ वीजाधानतःजन्मतः अग्रजयोर्ज्येष्ठमुक्तोविशेषः यद्यपितथाप्येको
ज्येष्ठःकल्पतेदैत्योहिरण्यादुःतस्यसूनुरनुनः सूनुःपुत्रेनुजेदत्यमरः हिरण्य
कशिपुस्तस्यतनूभवःप्रल्हादोयेनबधनान्मोचितस्तेअनाःशकटस्तस्यांग
चक्रंयत्करेयस्यतं श्रीअनृसिंहं अहंभजेइत्यन्वयः श्रीइत्यत्रआतअकारा
द्दतेअमित्यत्ररेफादृतेतश्चईआमितिनात्पर्यार्थः १३ कोनिदेग्धस्त्रिपुरभि
पुराकश्चकर्णस्यहं तानघास्तीरंविघठयतिकःकःपरस्त्रीरतश्च कःसंनद्धो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भवतिसमरेभूषणांकिंकुचानांकिंदुःसंगाभवतिमहतांमानपूजापहारः १४
अंतर्लापिकेयं प्रश्नक्रमेणैवोत्तरराशि मारः नरः पूरः जारः परः हारः ततः
समग्रं १५ त्रय्याद्याः केधनेकिंभवतिमृगमदेकोगुणः काव्यमायाकेगाधाकिं
कुषाणांजलमत्यघुसुखयोषिकेदनीलः कःकादेवारयःकिंकिंनिमिपुरमदिति
ब्रूहिकेवांजनेनचीकोछाः कौवेश्मवास्येवुधवसतिजपोमध्यवर्णैपिदानो १५
ओंओंओं कनकं आमोदं गांभवी सागराः जीवनं कांतेनप्रवासीअसुरावि
देहादेवानांविघ्नि ओंकारादिविपत्तिपर्यंतेभ्यः मध्यवर्णाः ग्राह्याः ततश्चओं
नमोभगवतेवासुदेवायेति मंत्रः १६ यामोहंतवभिदंतुछिदंतुदुरितानिच
कर्तृगुप्तमिमंश्लोकंयेजानंतिविचक्षणाः १६ उःशिवः ईब्रह्मा अःविष्णुः

वज्राजिन्नक्षेपित्वाविषपानीयंपीत्वास्वयंरुद्रगनइत्यर्थः॥२१॥

क्रिशिलिवित्तायते २० देवराजोमयादृष्टोवारिवारणमस्तके भक्षयित्वार्कपत्राणि
विषंपीत्वात्तयंगतः २१ देवैरजोमेषः वारिवारणशेतुः विषंपानीयंपीत्वात्तयो
निवासः सुगममन्यत् एतच्चित्रमित्यर्थः २१ नृसिंहदेहेचलितेभरेणप्रत्यर्थिभूषैः
क्रियतेभरेण कंठेकुठाराकमठेठकारः शेषेठकारस्तपनेचकारः २२ पानी
यंपातुमिच्छामित्वन्नेःकमललोचने यदिदास्यसिनेच्छामिनदास्यःसिपिवाम्
हं २३ विभूषांकिंकुचमंडलानांकीदृग्युमाचोद्रमसीकृतोभा सीताकथं
रोतिदशास्यनीताहारामहादेवरतातमातः २४ अंतर्लापिका हाराः म
हादेवरता तमातः अंधकारात् ततःसमग्रं हारामहादेवरतातमातः क
मक्षीतेयं २४ काकांताकालियारातेःपुनरर्थेकिमत्तरं किंवंद्यंसर्वदेवानां

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

इत्यनेनयमितिज्ञातं तस्यबहुवचनेत्याः हरविधिरुरयः तवमोहंभिदंतु येकर्तृ
त्वाख्येविचक्षणाः १६ अपूर्वयोमयादृष्टःकोतेकमललोचने नोत्तरेयोविज्ञा
नातिसविद्वान्नैवसंशयः १७ अकारस्तुपूर्वंकारस्तेनोकारोत्तरमध्ये र
त्यनेन अनोकमितियोवेत्तिसएवविद्वान्नसंशयः १७ संध्यावंदनवेलायोत्तरा
यंतुहृिनोत्तमैः अत्रक्रियापदंगुप्तंमर्यादशवार्षिकी १८ हृहिनोत्तमरेहृि इ
तिक्रियापदं विधाकारं सुधाकारंकोतावदनपंकजं अत्रक्रियापदंगुप्तंमर्यादाद
शवार्षिकी १९ पूर्वोक्तंकोतावदनपंकजंदत्तोचुंबसेति १९ अर्जुनोतेवरारोहे
भीमोतेचवरानने पांडवैःसहयोद्यूयेरक्षणीयोधनंजयाः २० अर्जुनोदिवसं
तदंतेचभीमारात्रिःतदंतेसायंप्रातरित्यर्थः धनंजयोवन्हिः शिष्टंस्पष्टं तस्यो

फल्गानोचकिमुत्तमं २५ वह्निर्लांपिकामातुर्लिंगमित्येव २५ रामरामेतिरमे
रमेमनोरमेसहस्रनाम्नातत्तुल्यंरामनामवरानने २६ हेवरानने अहंरामेत्र
तिरमे किंरामे अतिरामेअतिक्रांतारामामायायेनासोअतिरामस्तस्मिन्नमु
द्देपरब्रह्मणिकिं अहंरामराःरामएवराःयस्यासोरामराः पुनःकिंरामेमनो
रमे मनःरमयतिहृतिमनोरमस्तस्मिन् यतःकारणात् मेममसहस्रनामभितु
ल्यं रामनामअतिहृति अतकारणात्अरामेअतिरमे इतिपूर्वंअध्याहारः
किंरामे वरानने वरंआननंयस्यासोवराननस्तस्मिन् उतपार्वत्यासंबोध
नंवा किंसहस्रनामतत् सहस्रनामतनोतिसहस्रनामतत्तरमंतेयोगि
नोयत्रनित्यानंदेचिदात्मनि इतिरामपदेनासोपरब्रह्माभिधीयते २६ वास

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नावासुदेवस्यवासितंभुवनत्रयं सर्वभूतनिवासीनांवासुदेवनमोस्तुते २७
हेवासन वसयतीतिवासनस्तस्यसंबोधनेहेवासन त्वंभुवनत्रयंअवरत पा
लेय किंलक्षणंभुवनत्रयंसर्वभूतनिवासि सर्वाणिभूतानिनिवसंतियस्मि
न्नतत्सर्वभूतनिवासि हेअसुदेव हेप्राणेश्वरईनांकामादीनांवासितंस्य अ
तंकुरु हेवासुदेवतेतुभ्यंनमःअस्तु अथवा अस्तुतेनस्तुत् तस्मै अस्तुतेस्तोतु
मशक्याय वसुभिःपुण्यैर्हूयतीतिवासुदेवः तस्यसंबोधनेहेवासुदेव अथ
वा तेतुभ्यंनमःअस्तु असून्ददातीतिअसुदेवः असूनांदेवः हेअसुदेव २७
यामाता ममता माया मा परोक्षतरोपमा नारीने गगनोउरो ना ग
लगलगलमः २८ ऊडतिसंबोधने हेअलगलगलम अतैःदृष्टियैः

गलंतिप्रतिपद्यंतेइतिअलगलाःविषयाःअलगलाणांलगंतांभूःअलगल
लमेलमःसमर्थः अलगलगलमः तस्यसंबोधनेहेअल हेयोगिन् गग
नेआकाशेनांअर अरप्राणेन प्राय किंगगने नारीने नाराभिःइनांना
रीनंतस्मिन् हृदयाकाशेशतांकोयामाता अर्थात्विश्वस्यमाता पुनःतां
कोया ममता ममतास्वरूपेणावर्त्तते यावैष्णवी माया यामालक्ष्मी या
परोक्षतरोपमा २९ परश्चासौऊक्षाचवृषभः परोक्षःपरोक्षाक्षरतिग
छतिइतिपरोक्षक्षरः तंपरोक्षःक्षरं श्रीमहादेवंउपसमीपंभक्तितिष्ठतिइति
परोक्षतरोपमा जायंतेनचसौनथामिचनचभ्यांभिसूभ्यंसांसंगमेषठ्
संख्यानिषेडेवसुपथभ्रसीत्रीणेवनदूर्जनेचत्वार्यम्नवचस्युपस्यविबुधाः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्राह्यस्थिवुरुपाणीतज्ञानेतु प्रतिमास्तिचेन्निगदितुंषामासिकोत्रावधिः
२९ गवाकुग्राह्यस्येत्यर्थः नकिमिछतिकामदोमंजरीरसिकाचका संवृद्धिः
कस्यकारीतिः कलेर्भातिसरस्तका ३० वहिर्लोपिका कमलिनीकं अलि
नीतत्तः हेकमलिनीतत्तः समग्रे ३१ नेत्रबूफलानिपक्वानिगत्वागत्वावनेवनं
वीप्सातः कथितोत्रोषविवस्निर्नावगम्यते ३२ वीपक्षिणोप्सातः पुना
अदेने ३३ अहंशूलाजनपदाःशिवशूलाश्चतुष्पथाः प्रमदाःकेशशूलिनो
भविष्यंतिकलौयुगे ३४ अहमन्नेषिवोवेदाः ब्राह्मणाश्चचतुष्पथाः
केशोभगइतिश्लोके शूलाविकपउच्यते ३५ अर्जुनस्यद्रमेवाणानेमेवाणा
स्त्रिखंडिनः भिंदंतिममगात्राणिमाघमासेगवायथा ३६ माघमाघाः

कर्कशाःसेगवास्तद्वत्यानिगात्राणियथाभिंदंतित्रथेत्यर्थः माघमाकर्कशी
प्रोक्तास्तद्वत्यानिसेगवादत्यभिधानात् ३७ चेतनेपुष्करंकोशेःसुधाधा
तैःसमंततः नघृणीनांनरम्यानोविवेकेयंतिधृष्टयः ३८ हरिवंशे पुष्कर
त्वेनधातैःग्राह्यायमानैः शरीरत्वात्समंततःपरितः मेघैरुपलक्षित
अतएवनेतिधृष्टयः कृषीवलाःपामरजनत्वात् घृणीनोरम्याराज्ञीणां
चविवेकंनयंति वियतोभ्राछन्नत्वेनकिमिदानीदिनमस्तिरात्रिर्वेति
निश्चयेनप्राप्नुवंतीतिश्रीकृष्णंप्रतिबलभद्रोक्तिरिलिंगम्यते ३९ वासना
वासुदेवस्यवासितंभुवनत्रयं सर्वभूतनिवासीनोवासुदेवनमोस्तुते ४०

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

हे वैसुदेव ईनांसकामप्राणिनांवासिनांछिंधि इत्यर्थः किंभूतःसर्वभूतनि
वासी अन्यत्सुगमं ३६ पामारोगाभिभूतस्य श्लेष्माव्याधिनिपीडित
यदितेजीवितस्येछातदाभोःशीतलंजलं ३७ भोःश्लेष्मव्याधिनिपीडित
यदितेजीवितेछातर्हिशीतलंजलं मायामपिवेतिक्रियागुप्तोर्थं ३७
कावेरीरम्यराजीवविलसद्मधुवंधुना मधुमाससमीरेणवर्द्धतेकस्यकुत्र
का ३८ कोएः ईः इति पदछेदः रम्यराजीविलसद्मधुवंधुनामधुमास
समीरेणाकाकुत्रकस्यवर्द्धते कुत्रेति कोरसार्थाएषितिकामस्यईप्सिति
लक्ष्मीसमृद्धिरित्यर्थः ३८ पुंससंबोधनेकिंविदधतिकरिणांकेरुचोग्रे
दृषत्किकाशून्यातेरिपूणांनखनरकंकोवधीद्राभकंकिंकेवावधीसुनस्यु

र्विशमिवहरिणाकिंविदीर्णंनखाग्रैर्विध्याद्रौकोविसर्पन्विघटयतित
रूनूनर्मदावारिपूरः ३९ अत्रतल्पिका सर्वेषांप्रश्नानांतुर्यचरणेप्रति
वाक्यानि पुसःसंबोधनेकिं कीदृशंनःइति तथाकरिणांगजानांकेरु
चःविदधति मदाःइति तथाअग्रेदृषत् परिपथिकिंवारिनस्ते तथा
तेतवरिपुणाशून्याकापूःनगरीति नखनरकंनामानमसुरंकोवधीत्
अःश्रीकृष्णः पुनस्तस्मिन्नेवपदेपदमावर्त्तते रामकंसम्यकूकिंनर्मे
ति नर्मक्रीडा वर्षासुकेनस्युः दावादावानलाःहिरण्य० श्रीनृहरिणा
विशमिवपमनेनुमिवनखाग्रैःकिंविदीर्णंकिंविदारिते रिपूरःहिरण्य
कशिपोर्वक्षः विंध्याद्रौविसर्पन्सनूकःविघटयति अत्रसमग्रंपदंप्रति

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वाक्यं ३९ रवेःकवेःकिंसमरसुसारंविघ्नंकुषेः किंकिमुन्नोतिसोढा
खलाभ्यंजन्मफलंचकेषांभागीरथीतीरसमाश्रितानां ५० अतलापि
काचतुर्थचरणोऽन्वयः किमिति अन्वयं अर्थानुसारेणक्रियाकल्या
खेः किंभाकवेःकिंगीः समरसुसारंकिंरथीकुषेः विघ्नंकिंइतिसोढाः
जीवविशेषाः किंउन्नोतिकिंवोछति रसं उन्नाकांताविछायां खला
केषांभयंआश्रितानां खलनृपादमात्यादीनामिवदूरस्थं जन्मफलंके
षां अत्रसमयंउत्तरं ५० पूर्तिकेपेकमयेत्यर्थकासारेदुःखिताभ्रमी
दुर्वारामानसंहंसागमिष्यंतिघनात्ययेे ५१ दुर्वारादुष्टजलेनेतिकरणा
गुप्तमित्येव ५१ चतुरंगेकलाजातेविज्ञानायधनायच विदांकुर्वंतुविद्वां

१४

सःकर्तृकर्मक्रियापदे ५२ मणिकलाजातेनिपुणेसति अहमिवउत्तमंपुरुष
सामर्थ्यंलभते चतुरंपुरुषंगेगछामीत्यर्थः सरोरुहमयेरत्नालावापीप
यसिकामिनी ददातिभक्तिसंपन्नायुष्मंसौभाग्यवर्द्धनं ५३ अथेकामिनी
तिसंप्रदानंगुप्तमित्येव अहविश्वंभरापीठेचंदनंकस्यनप्रियं अनुस्वारंवि
लुप्यामिडोकारस्यप्रयोजनात् ५४ चंदनंचकारमध्येयोनुस्वारंतन्लुप्तेक
स्मात् डोकारस्यप्रयोजनात् चोदनंइत्यर्थः अन्यत्सुगमं॥ हनुमताहता
रामःसीताहर्षमुपागता रुदंतिराक्षसाः सर्वेहाहारामहताहताः ५५
आरामःवाटिकेत्यर्थः॥ चक्रीत्रिशूलीनहरोनविष्णुर्महाबलिष्ठोनचभी
मसेनः स्वछंदचारीनृपतिर्नयोगीसीतावियोगीनहिरामचंद्रः ५६

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सीतापुरसरीसृपभरत्यर्थः अत्यन्तसुगमं + हेलंबोदरत्वच्चरणारविंदमाद
रतोयोनपूजयति सभवतिविघ्नामित्रोदुर्वासागोत्तमश्चेति ४७ विघ्नमि
त्रगर्दभदुर्वासादुष्ट गोत्तमपशु + उद्दीदान्तिसुनासि(कू)अक्षितणी
गावेसुगंधिधूतेनीकाद्रुधपत्तेहपापडवडीकोरीवघारीउरी मूत्राकोट
कुटीवडाचकर्पडाडीडुराडाचीभडोआरासुरणारायित्रास्यदिवडास्वदि
डाकुर्वतुनोमेगत्रा ४८ पायादुःकरणोःरणारणारणारणारणावा
रणोदत्तायेनरमारमरमारामारमासारमा सः श्रीमानुदयोदयो
दयदयोदायोदयोदयोविघ्नुर्जिष्णुरभीरभीरभिरभीराभीरभीसारभीः
४९ सपुराणप्रसिद्धोविवेष्टियान्नानातिविघ्नुर्योपकोभगवान् वो

युष्मान्पायादित्यन्वयः वदतिबहुवचनेसर्वेसमत्वंसूचितं ननुमायया३
सृष्टस्यतस्यकथंरक्षत्वेभवन्तित्यतआह श्रीनित्यमस्योक्तीतिश्रीमान्
मायाविनाभूतइत्यर्थः ननुबहूनांरक्षणापरिवेथिनोविद्यमानत्वात्तत्क
त्वमित्याह जिष्णुरिति जयनशीलइत्यर्थः तथाचकरणापरिवेथिनोवित
दुःखादतिभावः इदानींबदतिबहुवचनोक्तंसर्वसमत्वं दृढयितुमवतार
विशेषानूविशेषणमुखेनाह करणइतिकंजलंरणतिगच्छतीतिकरणाः
मत्स्यकूर्मवराहास्तेनित्यथः मत्स्यकूर्मवराहश्चेतिवचनात् दक्षोच्यते पुनः
किंभूताः अरणाः नविद्यतेरणाःसंग्रामोयस्यसतथा अनेनचब्रह्मकर्म
मात्रप्रणायीवामनावतारोक्तोभवति यस्येतिविशेषः सः कः यस्यविष्णोः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

णाः रणास्यायंरणाःरणसंबंधीत्यर्थः रणारणाः रणाच्छ्दानूजाय
मानोरणाःशब्दोरणारणाःप्रतिनादः रणोवारणाः रणस्य उर्लक्षणं
येषांतेरणावःवीराःतानूवारयतीतिरणावारणोऽभूत डकारश्छांदस
लक्षणं अनेनश्रीनृसिंहावतारउक्तोभवति पुनःसःकःयेनअरंनीघ्रं
अरीणांसमूहःआरंअरिवृंदंमिनातीतिहिनस्तीतिआरमारेनआ
रमा अरिकुलनिहंत्री दत्ता रमालक्ष्मीः रमयतेरमतेसोरमारमोविष्णुः
तस्मिन्नरमंतेरेमारमरमाव्रात्मणारेलानूआरमयतिआल्हादयतीति
सातथाआवभूवेत्यर्थः अनेनक्षत्रियांतकारीपरशुरामावतारोक्तोभवति
पुनःसःकःउदयोदयःउत्उद्गतंअपोदयंअप्राप्तोदयंजलमंबुभूधरा

दिर्यैन समया अनेन आदिवराहोक्तोभवति पुनःकिं अदयदयः अ
दयेषुदयतेसतया क्रूरेषुपिदयावानित्यर्थः अनेनसर्वेतनहितोबुधा
वातारोक्तोभवति पुनःकिं दयोदयोदेयः दायार्थिविभागार्थउद्गतंअ
योत्तोहमयेशस्त्रंयैस्तेनयाधात्तराष्ट्रान्हंतिखेउयतीतितयाविधे
अर्जुनेदयतेसतया अनेनअर्जुनप्रणाधीश्रीकृष्णावतारोक्तोभवति पु०
कि० अभीरभीरभि पुरोगनादिभ्योऽकृत्येभ्योभीतानिर्भयानवणार
यस्तेषुभिर्यैभयार्थंरभतेरामस्येनवर्तितेसतया अनेनरावणादिनिहंता
रामावतारोक्तोभवति पु० किं० अभीराभीसारभीः अभीराःशूराःभीराः
कोतराःतेषुपिक्रोधलोभादिवशात् भियंसारयंतिप्रयछंतितेनतया दुष्

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

म्लेच्छाक्रोशुभीर्यस्मात्सत्था अनेनदुष्टनिवर्हणः कल्पवल्लोराक्षोभवति
५९ इतिप्रस्तावश्लोकटीकायांकलिश्लोकानांव्याख्यासर्गः

KKSU LIBRARY
RAMTEK
441 106
M-1298
DIST Nagpur

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

[OrderDescription]
,CREATED=23.10.20 16:59
,TRANSFERRED=2020/10/23 at 17:01:43
,PAGES=18
,TYPE=STD
,NAME=S0004516
,Book Name=M-1298-DUDHKAVYA SATIK
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection